

О.Д. Гудзинський, д-р екон. наук, професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
С.М. Судомир, д-р екон. наук, доцент
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

В статті розроблено методологію формування результативної системи відповідальності. Запропоновані принципи соціальної відповідальності. Дано авторське визначення соціальної відповідальності, яка розглядається нами як відповідальність суб'єкта підприємницької діяльності перед суспільством як прерогативної соціально-економічної цілісності, споживачами, контактними аудиторіями, територіальними громадами, власне працівниками фірми та суб'єктами за інтересами.

Ключові слова: соціальна відповідальність, управління, синергізм, бізнес, система, економіка, аграрний сектор.

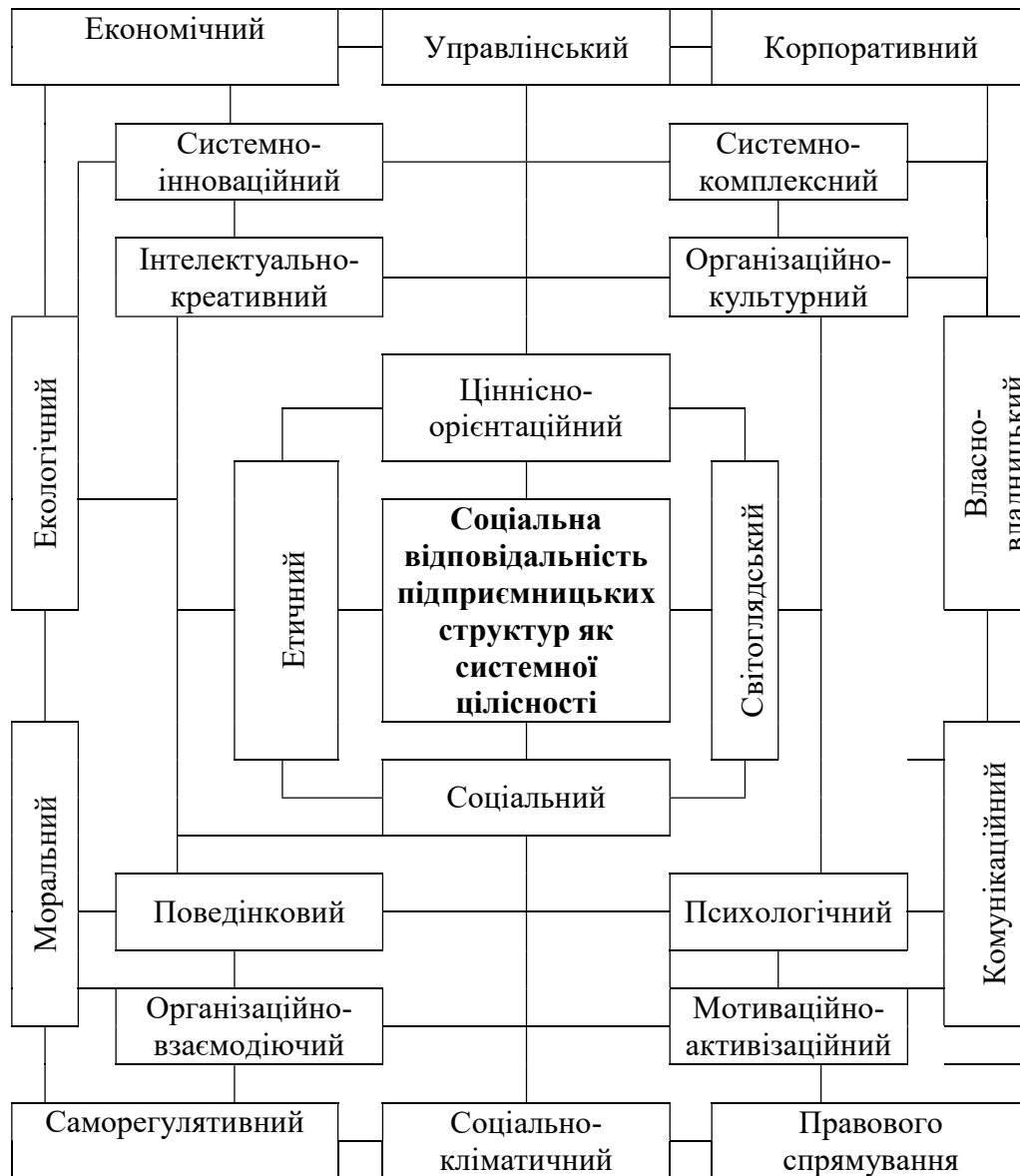
Постановка проблеми. В умовах зміни форм власності, здійснення трансформаційних процесів в системі організаційного, соціального, структурно-економічного, владно-власницького, ціннісно-орієнтаційного та іншого спрямування однією з важливих проблем з забезпечення: високого рівня і якості життя населення, динамічного розвитку економік (національної, галузевої, регіональної, господарюючих суб'єктів діяльності); єдності інтересів; гармонізації системи відносин на макро-, мікротериторіальних рівнях організаційної взаємодії. Це комплексна проблема, яка потребує нового науково-системного підходу до її розв'язання через сформований механізм соціальної відповідальності суб'єктів влади та суб'єктів підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даній проблематиці присвячені праці Ю.С. Гудзинської [1], Гуренко Т.О. [1], С.А. Нестеренко [2], М.Р. Судомир [4] та ін. Однак слід відмітити, що дана проблематика залишається недостатньо дослідженою.

Формулювання цілей статті. Розробити методологію формування результативної системи відповідальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна відповідальність охоплює в системі такі аспекти як: психологічний,

поведінковий, етичний, соціальний, організаційно-культурний, ціннісно-орієнтаційний, світоглядний, системно-інноваційний, організаційно-взаємодіючий, екологічний, системно-комплексний, мотиваційно-активізаційний, інтелектуально-креативний, владно-власницький, комунікаційний, моральний, економічний, правового спрямування, управлінський та ін. Їх систематизація представлена на рисунку.

Основні складові соціальної відповідальності підприємницьких структур

Джерело. Авторська розробка

Кожний із названих аспектів є складовою системної цілості, спрямованої на досягнення загальної соціально-економічної цілі організаційних формувань, має свої особливості, які повинні враховуватися

при розробці методологічних засад формування результативної системи соціальної відповідальності підприємницьких структур в їх стратегічному розвитку. Фундаментальною базовою основою соціальної відповідальності повинні бути покладені ціннісно-орієнтаційні погляди як суб'єктів влади і бізнесових формувань, так і соціальної спільноти регіонального, національного та поселенського рівнів. Лише при такій взаємодії можливо забезпечити єдність інтересів, системних ефектів в розвитку активізації бізнесової діяльності, сформувати результативну систему соціальної відповідальності. В створенні такої системи велика роль відводиться державним інститутам, громадським організаціям, інститутам науково-освітнянського спрямування.

В такому аспекті повинен здійснюватися підхід щодо розвитку регіонів, який, на нашу думку, слід розглядати як: соціум (соціально-економічну цілісність); місце розселення носіїв робочої сили і знань; носіїв інтелектуального потенціалу, системну цілісність сформованих потенційних можливостей; системну цілісність в органічній єдності цінностей, організаційної культури, організаційної поведінки, організаційної взаємодії; систему корпоративних відносин та корпоративних інтересів; системну цілісність потенціалу конкурентів – регіональних умов економіко-господарської діяльності; системну цілісність сформованих потенціальних можливостей та ін.

Названа різноманітність потребує розробки методології формування соціальної відповідальності як системи з врахуванням специфіки регіонального соціально-економічного розвитку. Виникає проблема – як поєднати інтереси суб'єктів підприємницької діяльності та соціально-економічних інтересів регіону як системної цілісності. Такі проблеми виникають і на рівні населених пунктів, безпосередньо в господарюючих соціально-економічних системах, що підтверджується нашими соціологічними дослідженнями, в результаті яких виявлено наявність скритого конфлікту інтересів через їх розбалансованість та недостатньо високого рівня соціальної відповідальності суб'єктів бізнесової діяльності. Орієнтація на економічну вигоду стала пріоритетною, а соціально-екологічна і інтелектуальна – другорядною. Це характерно для значної частини організаційних формувань агрохолдингового, корпоративного та іншого спрямування. Існують і інші цивілізовані підходи в організаційних формуваннях з орієнтацією на: цивілізовані напрями господарювання; соціально-економічний розвиток в контексті надання значимості соціальній відповідальності.

Неоднозначність в підходах щодо обґрунтування цільових установок в динамічному розвитку підприємницьких структур потребують осмислення їх специфіки при розробці методології формування результативної системи відповідальності. Важливим в цій системі є

визначення принципів, на яких формуватиметься потенціал соціальної відповідальності. Нами пропонуються такі основні принципи як: соціалізації, гуманізації, спільної дуальної відповідальності, системно-організаційної взаємодії, адекватності, ціннісної орієнтації, пріоритетності, комунікативності, сприйнятливості, результативності, активізаційності, корпоративної відповідальності, прозорості, публічності.

Основною сутнісною характеристикою запропонованих принципів є система вимог, яка базується на змістовності поняття «соціальна відповідальність», яка в уточненому варіанті розглядається нами як відповідальність суб'єкта підприємницької діяльності перед суспільством як прерогативної соціально-економічної цілісності, споживачами, контактними аудиторіями, територіальними громадами, власне працівниками фірми та суб'єктами за інтересами в контексті:

- дотримання, збереження та забезпечення сталого розвитку екологічного і соціального середовища в їх органічній єдності як фундаментальної основи існування та життєдіяльності людства;
- дотримання та розвиток цінностей, стандартних загальнолюдських норм поведінки;
- дотримання та розвиток організаційних культур, організаційної поведінки, організаційного клімату, організаційної взаємодії, соціального клімату як базової основи комунікаційних зв'язків та владних відносин;
- забезпечення і розвиток системи цивілізованих відносин – владно-власницького, суб'єктно-суб'єктного, суб'єктно-об'єктного та іншого спрямування в системі інтересів;
- виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами;
- дотримання законодавства про працю, прав людини, взаємодію з суб'єктами громадянського суспільства тощо.

Таким чином, при розробці методології формування соціальної відповідальності необхідно враховувати всю систему відносин, а саме: соціально-трудова, суб'єктно-управлінських; власницьких; владно-власницьких; контрольно-відповідальних та ін. При цьому, як вимогу, слід враховувати можливий рівень оптимальності в співвідношеннях між: владним потенціалом; контролем та відповідальністю; регулюванням і саморегулюванням; централізацією і децентралізацією; складовими володіння, розпорядження і користування та їх структурною комбінацією в системі централізація – децентралізація.

Важливою складовою в системі відносин є дотримання вимог кодексу бізнесової етики, цивілізованої етичної поведінки, які в ієрархічній системі не дотримуються, що підтверджується нашими соціальними дослідженнями. В таких умовах не використовується можливий потенціал соціальної відповідальності. Мало уваги приділяється дослідженню етики: бізнесу, влади, взаємовідносин, поведінки, соціальної відповідальності,

місії влади. Знижує потенціал соціальної відповідальності існуючий механізм утримання бізнесменами з великим доходом статусних позицій як власників основного капіталу і суб'єктів управління при виконанні контрольних функцій за фінансовими потоками.

Знижує коефіцієнт сприйняття соціальної відповідальності бізнесових структур необґрунтований розмах варіації в розрізі груп населення за сформованими нами критеріями оцінки, які покладено в основу визначення рівнів соціальної нерівності: на рівні цивілізованих відхилень в рівнях і якості життя; на рівні цивілізованих відхилень в доходах з врахуванням груп населення за якістю життя; на рівні великого розмаху варіації в доходах та накопиченні багатства і неоптимальної збалансованості по лінії мінімального доходу і рівня якості життя з одного боку, і максимальним доходом та високим рівнем життя – з другого.

Існує також певна розбалансованість в системі долі активізаційного населення та їхніми доходами і накопиченнями капіталу, що потребує детального поглибленого дослідження і на отриманих результатах: сформувані основні напрями подальшого соціально-економічного розвитку системних цілісностей національного, регіонального та іншого масштабу; розробити механізми забезпечення збалансованості названих напрямів розвитку.

В системному варіанті виникає потреба в установленні оптимального співвідношення між «С» і «V», «V» і «М». Практика цивілізованих країн світу з високим рівнем соціально-економічного та інтелектуального розвитку підтверджує необхідність проведення запропонованих змін в системі відносин як базової основи забезпечення соціальної та економічної результативності. В системі зміцнення потенціалу соціальної відповідальності ми надаємо великого значення соціальним інноваціям: соціально-інноваційним стратегіям, механізмам їх реалізації, новим організаційним формам соціально-відповідальних взаємодій, соціально-мережевим структурам, соціальному партнерству, соціальному діалогу, соціальному капіталу, розширеній системі комунікаційних взаємодій підприємницьких структур зі стейкхолдерами.

Семантична складова формування соціальної відповідальності підприємницьких структур в їх стратегічному розвитку покладається нами в основу розробки математичних моделей, які охоплюють основні блоки соціальної відповідальності як системи, а саме: блок дослідження складових соціальної відповідальності як системи (аспектний блок); блок дослідження розвитку регіонів; блок оцінки дотримання вимог принципів формування потенціалу соціальної відповідальності; блок оцінки дотримання вимог принципів як системної цілісності при взаємодії із стейкхолдерами; блок дослідження та оцінки системи відносин; блок загальної системної оцінки соціально-економічної відповідальності.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, формування соціальної відповідальності, як системи в органічній єдності бізнесових суб'єктів діяльності, громад та інших інститутів включає: переосмислення своїх ціннісних орієнтацій; зміну організаційної поведінки, організаційної культури; зміну соціальних пріоритетів; розвиток системно-креативного мислення; інтелектуалізацію потенціальних можливостей: особистості, колективу, територіальної громади суб'єктів інституціонального порядку, бізнесових структур; обов'язковість організації соціальних взаємодій в системі: підприємницька діяльність влади та громадянського суспільства – суб'єкти регіонального значення – суб'єкти внутрішньосистемного спрямування – суб'єкти певного сегменту ринку та інші.

Бібліографічний список: 1. Гудзинський О.Д. Система менеджменту інституціональної трансформації економіки України (теоретико-методологічний аспект): колективна монографія / [О.Д. Гудзинський, С.М. Судомир, Ю.С. Гудзинська та ін.]; за заг. ред. О.Д. Гудзинського. – К.: ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. – 771 с. 2. Гудзинський О.Д., Нестеренко С.А. Формування результативної системи управління конкурентоспроможністю підприємств: методологічний аспект: монографія. – Львів: «Ліга-Прес», 2014. – 420 с. 3. Судомир С.М. Відповідальність у системі менеджменту. «Сучасні тенденції розвитку менеджменту та фінансово-економічної безпеки», 26 листопада 2018 р., Збірник доповідей міжнародної науково-практичної конференції. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2018. – С. 85-88. 4. Судомир М.Р. Організаційно-економічний механізм стійкості функціонування сільськогосподарських підприємств // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. – Вип. 14. – Ч. 4. – С. 91–94.

Запропоновані принципи соціальної відповідальності сутнісною характеристикою яких є система вимог, яка базується на змістовності поняття «соціальна відповідальність», яка в уточненому варіанті розглядається як відповідальність суб'єкта підприємницької діяльності перед суспільством, споживачами, контактними аудиторіями, територіальними громадами, власне працівниками фірми та суб'єктами за інтересами в контексті: дотримання, збереження та забезпечення сталого розвитку екологічного і соціального середовища в їх органічній єдності як фундаментальної основи існування та життєдіяльності людства; дотримання та розвиток цінностей, стандартних загальнолюдських норм поведінки; дотримання та розвиток організаційних культур, організаційної поведінки, організаційного клімату, організаційної взаємодії, соціального клімату як базової основи комунікаційних зв'язків та владних відносин; забезпечення і розвиток системи цивілізованих відносин – владно-

власницького, суб'єктно-суб'єктного, суб'єктно-об'єктного та іншого спрямування в системі інтересів; виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами; дотримання законодавства про працю, прав людини, взаємодію з суб'єктами громадянського суспільства тощо.

Встановлено, що при розробці методології формування соціальної відповідальності необхідно враховувати всю систему відносин, а саме: соціально-трудових, суб'єктно-управлінських; власницьких; владно-власницьких; контрольно-відповідальних та ін.

Визначено рівні соціальної нерівності.

Розроблені математичні моделі, які охоплюють основні блоки соціальної відповідальності як системи, а саме блок: дослідження складових соціальної відповідальності як системи; дослідження розвитку регіонів; оцінки дотримання вимог принципів формування потенціалу соціальної відповідальності; оцінки дотримання вимог принципів як системної цілісності при взаємодії із стейкхолдерами; дослідження та оцінки системи відносин; загальної системної оцінки соціально-економічної відповідальності.

Запропоновані принципи соціальної відповідальності сутнісною характеристикою яких є система вимог, яка базується на змістовності поняття «соціальна відповідальність», яка в уточненому варіанті розглядається як відповідальність суб'єкта підприємницької діяльності перед суспільством, споживачами, контактними аудиторіями, територіальними громадами, власне працівниками фірми та суб'єктами за інтересами в контексті: дотримання, збереження та забезпечення сталого розвитку екологічного і соціального середовища в їх органічній єдності як фундаментальної основи існування та життєдіяльності людства; дотримання та розвиток цінностей, стандартних загальнолюдських норм поведінки; дотримання та розвиток організаційних культур, організаційної поведінки, організаційного клімату, організаційної взаємодії, соціального клімату як базової основи комунікаційних зв'язків та владних відносин; забезпечення і розвиток системи цивілізованих відносин – владно-власницького, суб'єктно-суб'єктного, суб'єктно-об'єктного та іншого спрямування в системі інтересів; виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами; дотримання законодавства про працю, прав людини, взаємодію з суб'єктами громадянського суспільства тощо.

Встановлено, що при розробці методології формування соціальної відповідальності необхідно враховувати всю систему відносин, а саме: соціально-трудових, суб'єктно-управлінських; власницьких; владно-власницьких; контрольно-відповідальних та ін.

Визначено рівні соціальної нерівності.

Розроблені математичні моделі, які охоплюють основні блоки соціальної відповідальності як системи, а саме блок: дослідження

складових соціальної відповідальності як системи; дослідження розвитку регіонів; оцінки дотримання вимог принципів формування потенціалу соціальної відповідальності; оцінки дотримання вимог принципів як системної цілісності при взаємодії із стейкхолдерами; дослідження та оцінки системи відносин; загальної системної оцінки соціально-економічної відповідальності.

A.D. Hudzynski, S.M. Sudomyr. Social responsibility of business activity in the agrarian sector of the economy. In the article the principles of social responsibility were proposed. Their essential characteristic is a system of requirements based on the content of the concept of “social responsibility”. In more precise variant this system is considered as the responsibility of the subject of the entrepreneurial activity to the society, consumers, contact audiences, territorial communities, employees of the firm in particular and to the subjects with the common interests in the context of the maintenance, preservation and ensuring the sustainable development of the ecological and social environment in their organic unity and as a fundamental basis for the existence and vital functions of mankind. The system should also be aimed at the maintenance and development of values, common to all mankind standards of behavior, the observance and development of the organizational cultures, organizational behavior, organizational climate, organizational interaction and social climate as the fundamental basis of the communication connections and authoritative relationships, the maintenance and development of the civilized relations system, namely the authoritative and proprietary, subjective-subjective, subjective-objective and other directions in the system of interests, the fulfillment of obligations to the subjects as for their interests, the maintenance of labor legislation, the human rights, the interaction with the civil society subjects, etc. It has been established that in developing the methodology of the social responsibility formation it is necessary to take into account the whole system of relations, namely the social and labor, subjective and managerial, proprietary, authoritative and proprietary, control and responsible relations and others. The mathematical models that cover the main blocks of social responsibility as a system are developed. These blocks are the following: the research of the counterparts of social responsibility as a system; the research of the regions development; the assessment of compliance with the principles of the social responsibility potential formation; the assessment of compliance with the principles as a system integrity when dealing with the stakeholders; the research and evaluation of the relations system; and the general system assessment of the socio-economic responsibility.

Key words: social responsibility, management, synergism, business, system, economy, agrarian sector.

Стаття надійшла до редакції: 12.08.2018 р.